

Een (geschiedenis)wandeling door Westzaan

door WILLEM TIP/deel 19

Villa Rote

Op Provincialeweg 16 ligt met een ruim uitzicht over de Gouw 'Villa Rote' (rijksmonument sinds 20-5-1992). Dit achttiende-eeuwse monumentale pand is daarheen verplaatst in 1990, nadat het in 1970 in Westzaan-Zuid (Op Overtoom 56) wegens bouwvalligheid was gesloopt.

Het pand dateert uit 1729. In dat jaar wordt het gebouwd door Cornelis Gerritsz. Blaauw, houthandelaar en eigenaar van de molen De Huismusch. Het is een fraai voorbeeld van Zaanse houtskel-

Demontage van Villa Rote op z'n oude locatie aan de Overtoom.

bouw met stenen buitengevels. Boven de ingang in het midden van de voorgevel staat de tekst 'Zo de Heere het Huijs niet en bouwt, te vergeefs arbeijden desselven bouwlieden daar aan: zo de Heere de stadt niet en bewaart, te vergeefs waackt de waghter. Psalm 127. Vers 1'.

Molen De Schoolmeester

Molen De Schoolmeester, Guispad 3 (rijksmonument sinds 14-5-1968), is de laatste nog werkende papierwindmolen ter wereld. De allereerste papiermolen werd ooit gebouwd in Zaandijk in 1605. De papierproductie in De Schoolmeester begon een kleine eeuw later, op 20 september 1692. Bouwers

waren Simon Stoffelsz Veen en andere aandeelhouders. Onder hen bevond zich Maarten Jansz. Lunius, in 1672 aangesteld als schoolmeester en koster in Oostzaan. Ook was hij in Oostzaan van 1695 tot zijn dood in 1705 notaris.

In 1852 kocht Gerbrand de Jong (1805-1871) de molen op een veiling. In 1957 werd de Vereniging van Nederlandsche Papierfabrikanten eigenaar. Sinds 1976 is de molen in bezit van de vereniging De Zaanse Molen.

In het bouwjaar 1692 maakte De Schoolmeester pakpapier. Ze was bemand met 13 man vast personeel en 5 tot 10 voddenscheursters. Van het vaste personeel ontvingen de molenaars en papiermakers 8 gulden per week. Dit was een normaal loon voor een geschoolde kracht. De sorteerdere en inpakkers kregen veel minder: wekelijks 3 gulden. De voddenscheursters waren 'los werkvolk'. Ze kregen betaald per pond gescheurde stof.

Zaans bordpapier

Tot 1965 maakte de molen verschillende papiersoorten, zoals grijs, grauw en bruin Zaans bord(papier),

vervaardigd uit vodden, gesorteerd naar kleur en vermengd met 30% hennep. Daarnaast wit Zaans bord, vervaardigd uit 65% witte katoen en 35% vlas of hennep. En mospapier, vervaardigd van 90% veenmos en 10% hennep. Mospapier werd gebruikt voor het dichten van naden in houten schepen, sluizen en andere waterkeringen.

Tegenwoordig maakt De Schoolmeester alleen nog wit Zaans bord. Het wordt onder andere gebruikt voor posters, zeefdrukken, aquarellen, etsen en oorkonden. Elk vel heeft vier duidelijk te herkennen schepranden. Als grondstof gebruikt men geen vodden meer, maar afval van textielfabrieken, dat niet meer gescheurd hoeft te worden.

Het Zaanse bord van De Schoolmeester wordt gemaakt met uitsluitend katoen, vlas en (sloot) water, zonder lijm- en kleurstoffen. Het drogen van de vellen bordpapier gebeurt op natuurlijke wijze: in de lange droogschuur waarvan de luiken op de wind kunnen worden opengezet.

De Schoolmeester in feesttooi.

De wandeling ten einde

We zijn aan het eind gekomen van de historische wandeling door Westzaan. We hebben gezien wat vorige generaties hebben gebouwd. We hebben gezien wat we daar zelf aan hebben toegevoegd en veranderd. Westzaan: een monumentendorp. Laten we met het erfgoed zuinig zijn.

Noot van de redactie

Willem Tip denkt na over een vervolg. In welke vorm hopen we u in het volgende nummer te kunnen berichten. ■

Foto's:

Westzaanse Digitale Beeldbank

De Schoolmeester is de enige werkende papierwindmolen ter wereld.

De trotse papiermaker/molenaar Arie Butterman.